

КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА – 1874 – 1900 г.

Румен Чардаклиев

Резюме: *Неизчерпаема е темата и източниците за Капитан Петко Войвода - достойният син на България и Почетен гражданин на Варна – посмъртно, посветил живота си на освобождението на беломорските българи и обединението им с България, защитник на Родопите и борец за свободата на потиснатите в Османска Турция.*

На 18 декември 2014 г. Варна и цяла България тържествено отбелязаха 170 г. от рождението на легендарния за България и Русия – Капитан Петко Войвода.

На 7 февруари 2015 г. от 13.30 ч. в старите гробища на Варна, с тържествен ритуал пред гроба на този легендарен за България - хайдушки войвода, революционер и национален герой, бе почетена паметта и отбелязани 115 г. от кончината му на същата дата през 1900 г. от - Тракийското д-во "Капитан Петко Войвода", сдружение „Родопски хайдути“, сдружение клуб-миноносец „Дръзки“, гайдари от състава „Капитан Петко войвода“ с ръководител Иван Балабанов, четите на „Пейо Буюклията и на бат Петьо Провадийски“ от сдружение „Пазители на българщината“, официални лица, тракийци от Варна, Варненски регион и множество граждани.

Продължилата 18 г. изключително впечатляващата и поразяваща "хайдушко-революционна четническа дейност" – 1861 – 1879 г., на Капитан Петко Войвода, исторически включва периодите - „Юношестко хайдушко начало“, Организиране на „Нова чета“, Участие в обединението на Италия и Критското въстание – 1866-1869 г., Завръщане в България, Създаване на „Първа българска родопска дружина“, Участие в Руско-турската освободителна война – 1877-1878г., Разпускане на четата.

Следващ период - След Освобождението и Заселване във Варна.

Ключови думи: *войвода, революционер, национален герой, достоен син, Почетен гражданин.*

Капитан Петко Войвода е роден на 18 декември (6 дек. стар стил) през 1844 г. в българското село *Доганхисар*, разположено на 26 км. от Дедеагач в Беломорска Тракия, днес гр.Александруполи, което след I-та световна война, по силата на Ньойския договор остава в Гърция. Тук при даскал Лефтер, 15-годишният **Петко Кирков (Каракирков, Киряков) Калоянов** се научава да пише и чете на български с гръцки букви. **Майка му Груда** е от съседното село Тахтаджик, от известния род на Калояновци, **а баща му е Кирко Каракирков**. Има 8 братя и сестри. Бил много висок, с едър кокал, силно пъргав, но разсъдлив и с кротък нрав. Често пеел родопската песен за „*Делю войвода*“ и обичал да играе хора.

Юношестко „хайдушко начало“. След като турци убиват брат му Матю и братовчед му Вълчо, през пролетта на 6 май 1861 г. (Гергьовден), Петко Войвода, оставяйки

семейството си, организира малка „*хайдушка чета*“ с която действа като предводител в гората на родния си край – „*за да мъсти*“.

Скоро след това, 7-те момчета – хайдути, **ликвидират** убийците на Матю и Вълчи и главния виновник - бахшибейския чифликчия **Мехмед Кеседжи бей**. На 16 юни 1861 година, при село Бахшибей разбиват турската полицейска потеря, водена от известен в околията с жестокостта си **кърагалар**, като убиват 2-ма и тежко раняват още неколцина турци. Османците са така респектирани от въоръжените българи, че дълго време не смеят да излизат от Бахшибей. След още две успешни битки с потерите през месец август, **четата им става легендарна**.

На 6 януари 1863 г. една потеря от 130 души **заптии и башибозуци**, открива и загражда станалите вече 9-тима хайдути край село Исьорен в Еноската *кааза* (околия). Двама се убити, а Войводата

(Голям Петко), Петко Радев (*Малък Петко*), Комньо Стоянов от Дугалхисар и Стоян Атанасов от Исьорен са ранени, пленени от турците и хвърлени в затвора в *Гелиобол*. Организиран бегство, но са заловени и преместени в Солун в затвора "*Камлъкуле*" (Кървава кула) известна днес като „*Бялата кула*”. След като устояват на инквизициите и отричат всичко, турците решават да ги прехвърлят в Драма. По пътя хайдутите напиват заптиите и успяват да се освободят, но скоро при една турска засада всички, освен войводата са пленени.

Организиране на „Нова чета” . През 1864 г. организираната от него „*Нова чета*” завързва кървави сражения: на 10 юни при старата „*Момчилова крепост*” при Буруград и езерото Булугьол, Ксантийско, девет дена по-късно – в планината Саръкая, Маронийско, четата не само дава отпор и отблъсква потерите, **но ги и преследва**. Одринският **Вали паша**, силно обезпокоен, праща срещу четата **Осман ага - кърагасъ** в Одрин, получил *своя бинбашийски чин* за победата си над Ангел войвода. Въпреки че превъзхожда 20 пъти хайдутите, **Осман ага** е бит и опозорен от **Петко Войвода** и **пашата** го хвърля в затвора. Следват успешни сражения с турците в планините Карлък и Шапкъна, в околностите на Гюмюрджина - на 30 август и на 28 септември.

Участие в обединението на Италия и Критското въстание - 1866-1869 г.

През есента на 1864 г. българският Войвода, привлечен от гърците за борба срещу Турция, напуска Беломорието и пристига в Атина. Тук става слушател във Военното училище. **Предприема** - „*агитационна революционна обиколка*” в Македония, след което заминава за Италия.

В началото на 1866 г. се среща с Гарибалди и отсяда в дома му, където двамата организират прочутата - "*гарибалдийска дружина*", в състав от - 220 *италианци* и 67 *българи*, която участва в Критското въстание. При пристигането на о-в Крит, на българския революционер е

възложена мисия - с малък самостоятелен отряд да действа в района на планината **Шилик**. Тук Войводата отново се проявява като храбър и смел ръководител **и си спечелва званието "Капитан"**. След потушаването на въстанието напуска острова **без да капитулира пред турците**. Известно време се установява в Атина, откъдето разпространява - „*въззвание към сънародниците си за освобождение на целокупното си отечество*”.

Предприема пътуване до Египет и Франция, където пребивава съответно - в Александрия и Марсилия, а след това и в Италия.

Завръщане в България. На 12 май 1869 г. Капитан Петко събира четата и от Атина тръгва по море към българския беломорски бряг. Пътном, преоблечени като **низам** - "*правят инспекция*" на турския гарнизон в крепостта *Сир* на о-в Митилин (Лесбос) и благополучно на 3 юни 1869 г. пристигат в Енос при устието на Марица.

През лятото на 1869 г. четата пет пъти влиза в бой с турската жандармерия в околностите на Дедеагачката, Еноската и Кешанската кааза (околии) и отново успява да отблъсне турските сили.

След опит за покушение над войводата, поръчан *на черкезите* от силния местен феодал - *чифликчията Хакъ бей* от село Коюшепе, през февруари на 1871 г. - 100 души хайдути нападат и запалват селото, избити са всички черкези, а жените и децата са прогонени. Около месец след това, Петковата дружина води бой с турците при същото село, на 18 юни, в околностите на съседното черкезко село *Акходжа* и на 12 август, в гората *Курудаг* - срещу многоброен *башибозук и низами*. Тук 22 дни ожесточено се бранят и успяват да се измъкнат, като дават един убит и войводата е леко ранен в крака, срещу убитите от тях *30 жандарми и един юзбашия*. След поредния неуспех, еноският каймакамин **Тахир бей** започва **репресии над християнското население**. През есента на 1871 г. те стават особено ожесточени,

докато лично войводата не се „*промъква*”, преоблечен като „*ходжа*” при **Тахир бей** и го „*вразумява*”. Репресиите са прекратени.

През 1872 г. одринският валия изпраща срещу четата **Арап Хасан**, който скоро е пленен от Петковите четници.

Животът му е пощаден срещу освобождаването на всички задържани по затворите с обвинение, че са „*Петкови помагачи и приятели*”. Само 24 часа след това, Пашата в Одрин освобождава всички тях от затвора, а на 30 юли 1872 г. - *каймакамиът* на Фере, *Мустафа Сусам*, в свое писмо до Петко войвода го „*признава*” за „*самоуправен владетел*” и му плаща „*налог*” - **6000 златни турски лири**. Това *де факто* е капитулацията на одринския Валия.

Създаване на възстаническата - „Първа българска родопска дружина“.

През 1873 г. четата става възстаническа. Нарича се „*Първа българска родопска дружина*“, с **устав** (от 23 април) и **печат** с надпис „*Тракийска Р. Бълг. дружина*“ (Тракийска революционна българска дружина), който печат е още от 1870 г.

Дружината се структурира със свои: **бойна част** - „*четници*”, **тилова част** - „*ятаци*”, **разузнаване** - „*шпиони*” и **счетоводство** - „*каса*”. Снабдена е с добро оръжие и с палатки - „*чадъри*” подобно на турските части. Тя фактически става - **възстаническа военна част в Беломорието**.

На 16, 17 и 18 януари, 1874 г. а след това на 22 февруари в планината Чандърда, Еноско, Капитан Петко само с 15 свои хора отблъсква 120 турци. През I-та половина на 1874 г., към заптийските потери на *кърагаларите* се присъединяват и войсковите части. През май и два пъти през юни - Петковата дружина, като извършва марш по **30 км за денонощие**, в един месец води бой - първо с цял *табор* войска в Димотишко, след това с една башибозушка орда в Кърджалийско, накрая - с редовна войска, на 30 юни в Гюмюрджинско.

Следва нападение върху *Дедеагачката железопътна станция*

заради издевателствата на немца **Хумберт** върху работниците. Хумберт е глобен с 450 златни лири и покорно спира безобразията си. Това вдига на крак Цариград и лично Одринският валия **предвожда 2000 щика войска, плюс целия башибозук и всички каймаками от вилаета срещу четата**, но напълно се проваля, като единственото му геройство е, че обявява 5000 лири награда за главата на войводата, **изтормозва християнските села и изгаря гората – Шейнаркурусу**, до родното село на Петко войвода - Доганхисар. Четата се оттегля към Марония и есента едва не става жертва на заговор - да бъдат отровени от местния грък лихвар *Калън (Дебелия) Тома*, протеже на цариградския **Али паша**.

През 1875 г. първата схватка с потерите е на **20 март**, в планината Св. Георги, Гюмюрджинско. Следват битките с турската полицейска и военна сила: на **9 май** в планината Чаталтепе, Еноско, на **30 юни** — при Бургасдере, Димотишко, на **20 август** — в Имаретската кория, *Гюмюрджинско*, и десет дена по-късно — при **Карабунар, Димотишко**, където капитанът с 30 четници води бой с 500 души черкези, убиват юзбашията им и още 30 черкези. Бунтовниците дават 3 убити и 5 ранени, Петко войвода е ранен в ръката. След това при село Кадъкьой, **Джафер ага** напада четата, по заповед на злополучния **отровител Калън Тома**, като в помощ му идва и 600 души войска от Мароня, която е там да го пази от дружината.

Четниците разбиват Джафер ага, след бърз марш влизат на 11 май в Мароня, арестуват **лихваря Калън Тома** и няколко заптиета, изгарят лихварските му книги, раздават ценностите му на бедните и тържествено напускат града, като отвеждат пленените със себе си. **Турската войска го следва, без да смее да влезе в бой**.

Водят се преговори за размяна на пленниците срещу освобождаване на 4 четници, заточени на Кипър и хайдушки ятаци. Ятаците са освободени и 4 заптиета се пуснати. **Тъй като четниците остават**

заточени, лихварят и две заптиета са екзекутирани. През 1876, поради развихрилите се турски зверства, при потушаването на Априлското въстание и последвалата дипломатическа активност, четата не предприема активни действия, за да не излага на опасност беломорските българи.

През 1876 г. Гарибалди изпраща писмо до „Българския революционен централен комитет“ (БРЦК) в Букурещ, което гласи: *„Аз скърбя, че не мога лично да участвам във вашите боеве. Пожелавам ви постоянство в святата ваша мисия“*.

Участие в Руско-турската освободителна война (1877-1878)

През 1877 г. в планината Чобандаг, Дедеагачко, на 15 март е първото сражение между бунтовническата дружина и турците. На 13 юни, ден преди руските войски да форсират Дунава, при село *Павлюкюпрюсу*, четата разбива един *кърагаларин* от Фере. Организираният в 1869 г. отряд, се включва в Руско-турската освободителна война (1877-1878). До края на годината четата има личен състав от 300 души и активно действа в тила на турската армия, **обезоръжава цели** войскове части и пази населението от изстъпленията на „**мажирите**“ (дезертъори и бегълци). За по-малко от шест месеца бунтовниците водят девет битки с турските полицейски и военни части и установяват превъзходството си над тях.

В края на декември 1877 г. четата влиза в Мароня и освобождава града и околния район от турска власт.

Българската власт се държи и след сключването на 19 февруари (3-ти март нов стил) на **Санстефанския договор**, по който града остава извън границите на България и продължава до 9 март. Когато след атаката на войска, башибозук и черкези, водени от двамата паши (генерали) **Хасан и Яхия**, четниците, **предадени от гръцкия поп Филип**, се изтеглят с част от населението от града. Заели една височина край Мароня, те **обстрелват турците, които отстъпват, помислили, че срещу себе си имат руска**

войска. Градът е спасен от опожаряване. Убити са 72 турци, 6 четници и десетина жители на Мароня предимно жени и деца. Дружината се прехвърля в Доганхисар, родното село на войводата, което е в руската зона. **Тук руснаците им възлагат охраната на християнското население в Беломорието и Родопите от турски войски, башибозушките и дезертъорски формирования на английския полковник Сенклер, нарекъл се „Хидает бей“.**

На 29 март четниците преодоляват с бой - „**пътюм**“ едно отделение турска войска при Каракая, Ференско. На 13 април в планината Китка, Димотишко, 200 –тата четници разбиват 3000 *сенклеристи*, като няколко десетки от башибозука са убити.

След 14 дни в следваща битка с тях са убити и ранени 150 *сенклеристи* срещу 19 убити и ранени българи, а войводата е леко ранен. Следващото сражение е с башибозука на същия *Хидает бей* при село Голям Дервент, Димотишко. **Тук Петко Войвода има само 400 души срещу 1000 на британеца.** Българите дават убити и ранени — 11 души и убиват и раняват — 35 турци. На 21 май отряд от 10 души (*с 3 четници, 3 казаци, 3 въоръжени одрински търговци*), **командван от Петко Войвода, успешно отбранява село Плевун** от нападение на *сенклеристките башибозуци*, ранява 10-тина и избива 20 от тях, **плюс главатарите им** и след **евакуиране на населението в руската зона на 22 май - атакува с 200** свои четници башибозушката орда. **Няколкото стотин сенклеристи** са напълно **разгромени** и дават към 200 убити срещу няколко убити и ранени четници, включително войводата, който пак е ранен.

На 5 юли четата води последен бой със Сенклеровите части в Дедеагачко. След претърпените поражения, *сенклеристите* опразват района и се оттеглят към Кърджалийско заедно със своя предводител, където преди настъпването на есента групите им се разпадат. Четата продължава мисията си в средните Родопи. На 18 август е **първият бой** с башибозука при Ешекулак,

вторият - на 30 август при „Момина вода“, **третият** — на 8 септември в Караманджа.

Към дружината на капитан Петко, която се сражава за освобождаването на Родопите, **се присъединява и четата на Крайчо войвода**. На 14 ноември разрасналата се чета, „*попълнена*“ с „*необучени ентузиасты*“, е отхвърлена от башибозука в битка при село Брезе, в местността „*Пуризовските колиби*“. След това, броят на личния състав е намален и до края на 1878 г. успешно са отбранявали от башибозука - Чепеларе, Широка лъка и съседните християнски села.

В края на декември в Рупчос идва руски гарнизон и **поема тази отговорност**. До март 1879 г., четата е дислоцирана в Средните Родопи, след това преминава в Хасковско, за да предотврати метеж от кърджалийските съседни.

Разпускане на четата.

В началото на юни 1879 г. след стабилизирането на новата власт, **преминалата „осемнадесет“ години в борба чета, е разпусната.**

След Освобождението.

Ген. Скобелев кани Петко войвода да му гостува и след разпускането на четата, той **заминава в Русия**. Там е представен на император Александър II.

Той го произвежда в чин „*капитан от руската армия*“, дава му „*Орден за храброст*“ - „*Георгиевски кръст*“ - „*за участието му във войната*“ и имение от 160 000 декара в *Киевска губерния*, което след около година Петко Киряков скоро продава и се връща в България.

Но когато стъпил на българска земя, **не му позволили да продължи към целта му - Източна Румелия**, за това остава – „*уж за малко*“ във Варна. **Самият той се определя като "заточеник във Варна".**

Заселване във Варна.

След „*заточението*“ му през 1880 г. във Варна, година по-късно той се оженва за втори път за Рада Кравкова от Казанлък, от котленски род на известния капитан

Георги Мамарчев, сестра на известния казанлъшки книжовник и общественик **Иван Кравков**, с която живеят и по време на интернирането му в Трявна от „*стамболовистите*“.

С първата си съпруга **Елена, гъркиня** от Енос, живеят в Ипсала, докато **излиза „хайдутин“** и от **която има син** и може би дъщеря.

Петко войвода, който е „*русифил*“ - **е сред основателите на Демократическата партия във Варна.**

Арестуване, затвор и интерниране.

През 1891 г., **Войводата е оклеветен**, че „*развива анти- дейност и готви покушение срещу министър-председателя Стефан Стамболов.*“

Бива арестуван и изтезаван - сто и четиридесет дни, от 27 юли до 15 декември 1892 г., лично от градоначалника на Варна - Спас Турчев, в подземията на варненската тъмница „Ичкале“ (в подземията на старите римски терми - *Римската кула*). **Без съд и без присъда е заточен и интерниран в Трявна.**

При обиск в дома му, Спас Турчев **заграбва и спестяванията на войводата - 110 акции на стойност 44 000 златни лева и ценни книжа за около 16 000 златни лева, от продажбата на имението, с които войводата е подсигурил старините си.**

Синът му от първия брак, **който семейството приело охотно и устроило във Варна**, е екстрадиран от България, а имотите, купени с парите на баща му, са **конфискувани.**

След падането на Стамболов - на **18 май 1894 г., той се връща във Варна.**

Съдействие на „Тракийското освободително движение“.

Голяма е ролята и значимостта на Капитан Петко Войвода и за тракийското движение и тракийската организация, за защита интересите на българското население, останало след Освобождението в пределите на Турция.

Успешно реализираното през 1885 г. българско „*Съединение*“, **подхранва**

надеждите за освобождение на останалите под османска власт „тракийски българи“.

За целта на 12 май 1896 г., по инициатива на Капитан Петко Войвода и братята Петър и Никола Драгулеви, в град Варна се основава „Тракийско (Одринско) емигрантско дружество - Странджа“, което днес носи неговото име.

С него се поставя началото на освободителната организация на българите бежанци от Тракия, ратуваща за целокупна България. Те вземат участие в избухналото през август 1903 г. „Илинденско-Преображенско въстание“.

Въпреки своя неуспех, въстанието е връх в Национално освободителната борба (НОБ) на тракийските българи, които показват на европейска общественост, че ще продължат борбата до – „извоюването на националната си независимост“.

Капитан Петко войвода умира на 7 февруари 1900 г. и е погребан в старите гробища във Варна. Признателното гражданство му е издигнало паметник на площад "Тракия" във Варна, пред сградата на тракийските дружества - „Тракийският дом“.

През месец май 2011 г., Петко Кирков Киряков - Капитан Петко Войвода - бе удостоен посмъртно със званието „Почетен гражданин на Варна“.

Почит и уважение на Паметта за Беломорския и Родопски войвода.

Капитан Петко войвода има над 22 паметника в България – Крумовград, Ивайловград, (с. Плевун), Чепеларе, Варна, на „Бунарджика“ в Пловдив, Стара Загора, (в парк Тракия), Асеновград, в „Морската градина“ на Бургас и други.

За най-внушителен се смята този в Хасково, открит през 1955 г., дело на Стою Тодоров. В десетки български градове и села има улици, носещи името на героя, а в Свиленград един от големите квартали се казва „Капитан Петко войвода“.

Граничният пункт с Гърция към Беломорието при Свиленград, също носи

неговото име – ГКПП „Капитан Петко войвода“.

На остров Ливингстън, Антарктида, на името на бележития българин е наречен връх „Петко войвода“ (Petko Voyvoda Peak).

На него са посветени много народни песни, научни изследвания и литературни творби. По сценарий на Николай Хайтов, за него е създаден спечелилият изключителна популярност биографичен многосериен филм „Капитан Петко войвода“ (1981), с режисьор Неделчо Чернев, оператор — Димо Коларов и участието на актьора Васил Михайлов в главната роля.

През 2004 г. в родното му село Доганхисар, Дедеагачко в Беломорска Тракия - е открит негов паметник, построен със средства на „Българско тракийско дружество“. Той се намира в частния имот на местно гръцко семейство, в двора на ловния дом "Сафари", недалеч от центъра на селото.

По случай 160-годишнината от рождението на Войводата - на 2 декември 2004 г., на хълма „Джаниколо“ в Рим, бе открит друг негов паметник - автор проф. Валентин Старчев, редом с този на Джузепе Гарибалди!

Литература:

1. Интернет „Уикипедия“ – Петко Войвода
2. Самуил Каварджиев - 13.6.2013 г. в-к. "България СЕГА"
3. „Морето.нет“, 7.02.2015 г.;
4. Ivo Sotirov – <http://ivoso.bg>
5. Музей на възраждането-Варна, revival.museumvarna.com.

Снимка на Капитан Петко Войвода, подарена от него на Георги Бойкинов.

Действия на отряда на Капитан Петко

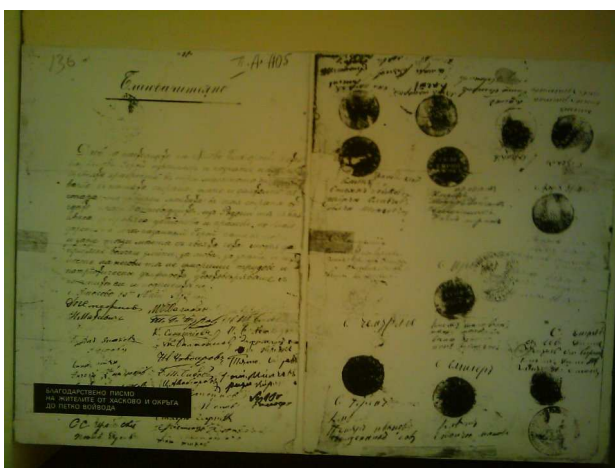

Една много рядка снимка на Петко Войвода в ляво-средна. До него Никола Забилев, комита от Устово!

Една много рядка снимка на Петко-Войвода, седнал вляво. До него Никола Забилев, комита от Устово.

Капитан Петко Войвода

Благодарствено писмо на жителите от Хасково и окръга до Войводата.

Войводата и съпругата му Рада Кравкова.

Паметникът в родното му село *Доганхисар*

Гроба на Капитан Петко Войвода, на старите Варненски гробища

Паметник на Капитан Петко войвода в Рим

За контакти:

Румен Чардаклиев – музикант, син на бежанци от Лозенградско през август 1903 г.
e-mail: rchari@abv.bg